

Hvilken pluralisme?

Betragtninger om det kausale design og definitionen af god samfundsvidenskab¹

Peter Dahler-Larsen

Professor, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet (fra 1. august 2013)*

Casper Sylvest

Lektor, Institut for Historie, Syddansk Universitet (fra 1. august 2013)*

1. Indledning

„Det er ikke blot videnskabeligt accepteret, men højeste mode at søge at identificere kausale sammenhænge. Kausalitet og kausal inferens er back with a vengeance,“ (Hariri, 2012: 186). Sådan lyder det i en nylig artikel, hvor ærindet er en præcisering af de formelle spilleregler for identifikation af kausale sammenhænge. Et tilsvarende anliggende er tidligere blevet behandlet i samme tidsskrift i artiklen: „God statskundskab: heksekunst eller håndværk?“ (Nørgaard, 2007). Sidstnævnte artikel er ofte citeret, benyttes i undervisning, er blevet præmieret internationalt (Nørgaard, 2008) og er den mest citerede artikel i *World Political Science Review*.

Selvom der er nuanceforskelle i Jacob Gerner Hariris og Asbjørn Sonne Nørgaards forskrifter for god kausalanalyse, er der vigtige fællestræk. De er begge optagede af kausalitet, de tildeler *betingede sandsynligheder for virkning givet årsag* en central rolle i den kausale terminologi, de tildeler de kausalt orienterede designs en nøglerolle i definitionen på god statskundskab som sådan, og de er i deres sigte og/eller funktion optaget af at uddanne statskundskabsstuderende på grundlag af dette ideal.

Ærindet med denne artikel er ikke en diskussion af de specifikke metoderegler, som de to fortalere for kausalanalyser opstiller, men en kritisk diskussion af det ideal for samfundsforskning, som kommer til udtryk i deres artikler. Det er ikke kausalanalysen som sådan, der er vores problem i denne artikel. Det er *en mere eller mindre eksplicit ambition om, at al samfundsvidenskab skal formes som kausalanalyse eller forstadier hertil og som følge deraf vurderes primært ud fra bestemte kausalanalytiske regler*. Forskellige læsere vil opleve en sådan ambition som mere eller mindre udtalt i forskellige institutionelle og faglige

miljøer. Men som vi oplever det, og som Hariri (2012: 186) serverer, er den ambition på vej frem, og derfor er en kritisk diskussion af den påkrævet.

Kausalanalysen er en central aktivitet i samfundsvidenskaben. Det bestrider de færreste, og det gør vi heller ikke. Kausalitet indgår mere eller mindre systematisk i menneskers erkendelsesmæssige instrumentarium, både i hverdagen og i forskningen. Det er udmærket og et udtryk for faglig dynamik, at kausalanalytikere drøfter udviklingen af avancerede metoder og præcise spilleregler for deres forskning. Det springende punkt er, om kausalanalysen bør tildeles særligt privilegium i definitionen af god samfundsvidenskab som sådan.

Heroverfor vil vi hævde, at meget god, anerkendt samfundsforskning ikke har abonneret på dette ideal. Forskning kan være god af mange grunde. Samfundsvidenskabelig forskning *er* (heldigvis) et mangearartet fænomen, og hvis et enkelt ideal sættes op på en piedestal og bruges som målestok for kvaliteten i al forskning, kan det føre til uhensigtsmæssige konsekvenser, nedprioriteringer og udelukkelse. I forhold til den konkrete problemstilling om kausalitet peger vi derfor på to forhold. For det første findes der forskningsspørgsmål, der ikke er kausale. Denne type spørgsmål fordrer derfor ikke anvendelse af kausalanalysens spilleregler eller bedømmelse på dens kvalitetskriterier. For det andet er ikke alle udsagn om relationer – herunder udsagn, der vedrører indflydelse, facilitering, mulighedsbetingelser eller lign. – egnede til eller tjent med den modellering, formalisering og isolering af effekter, der er kendetegnende for det dominerende kausalitetsparadigme og dets ambition om generalisering. I nærværende artikel bruges begrebet „kausalitet“ svarende til den i øjeblikket dominerende forståelse; nemlig

* Da artiklen blev skrevet, var begge forfattere ansat ved Institut for Statskundskab, Syddansk Universitet.

betingede sandsynligheder for virkning givet årsag. Det kausalbegreb er ikke evident. I samfundsvidenskabens historie har der været andre måder at definere og anvende kausalitetsbegrebet på,² ligesom der er en righoldig videnskabssteoretisk litteratur om kausalitet og forklaringsbegrebet (se fx Hollis, 2003; Mantzavinos, 2009), men pladshensyn forbyder os at tage det tema yderligere op her.

Også Christian Rostbøll (2011) og Jørn Loftager (2009) har reageret på Nørugaards artikel. Hurtigt opsummeret – urimeligt hurtigt – hævder de begge, at Nørugaards anvisninger for kausal analyse bør suppleres med eller korrigeres af normative overvejelser om, hvad der gør et problem værd at studere, og hvad der gør en løsning på et givet problem samfundsmæssigt acceptabel (Rostbøll, 2011). Ligeledes påpeges det, at balancen mellem metode-dreven og problem-dreven forskning bør genovervejes – til fordel for sidstnævnte. Hvis ikke samfundsvidenskaben skal være ufrugtbar, må den være mere bevidst om sin samfundsmæssige rolle og sit bidrag til demokratiske lærereprocesser (Loftager, 2009).

Vi deler mange af Loftagers og Rostbølls bekymringer, men går et skridt videre og peger på nogle af de bredere (erkendelsesmæssige, sociale og praktiske) virkninger, som de fremsatte forskrifter for god samfundsvidenskab kan afstedkomme for samfundsvidenskaben forstået som åndsliv, forskningsfællesskab, uddannelses- og samfundsinstitution. Implikationen er i vore øjne, at en samfundsforskning, der af gode grunde *ikke* stiller sig selv kausale spørgsmål, og som har andre prioriteter og orienteringer, vurderes som mindre værdig. Det er jo nærliggende at stemple den som havende lav kvalitet, hvis den ikke lever op til de kausale spilleregler, når de selv-samme spilleregler forinden er kåret som målestok for al god samfundsforskning.

Det er en implikation, vi som forskere og undervisere har svært ved at leve med, og som vore studerende ikke skal stilles i udsigt som den eneste eller dominerende måde at vurdere forskning på. Vi begynder derfor med at analysere den sprogpoltiske dimension af forsøget på at installere det kausale design som kriteriet for god forskning, hvilket leder os over i en diskussion af gyldighedsområdet for sådanne forsøg. Dernæst argumenter vi for, at det har fordele at definere samfundsvidenskab, herunder statskundskab, ved sin genstand og ved det vilkår, at disse videnskaber er indlejret i deres genstandsfelt(er). Afslutningsvis samler vi op på diskussionen og vender tilbage til spørgsmålet om rummelighed.

2. Den sproglige iscenesættelse af kausalanalysen og „den gode statskundskab“.

Overskriften hos Nørugaard er formuleret som et ultimatum: Heksekunst eller håndværk? Den sproglige og normative ladning af disse termer er et budskab i sig selv, hvis man tager udgangspunkt i etnografisk, historisk og anden kvalitativ forskning de seneste årtier, som har vist, at menneskers betegnelse af sig selv og hinanden hverken er adskilt fra eller neutral i forhold til de sociale og historiske positioner, som de kæmper om (se fx Clifford & Marcus, 1986). Sådanne analyser baserer sig ikke på aktørers intentioner eller motiver, men på den sproglige iscenesættelse af det sociale.

Ordet heksekunst har i sammenhængen en righoldig metaforik, fx i modstillinger af det kunstneriske versus det vidensbaserede og det feminine versus det maskuline. Terminologien bør iværksætte en urovækkende refleksion: Har sådanne kategorier ikke historisk befordret magthaveres forsøg på at kanøfle særlige grupper? Hvad var det, man gjorde ved hekse? På hvilket fundament hvilede den postulerede sammenhæng mellem hekse og de onde, uregerlige kræfter? Hvor meget bevisførelse skulle der til? Og hvilket regime blev (re)produceret, når hekse blev udpeget og straffet? Hvad giver det at bringe heksemetaforen i spil i dag?

De betegnelser, sociale agenter bruger om hinanden, er ikke lige gyldige. En af os har for eksempel studeret, hvordan en sprogligt etableret, binær hierarkisk opposition mellem civilisation og barbari naturaliserede et særligt syn på folkeretten. Dette syn privilegerede ikke bare folkerettens selvbestaltede vogtere og de politiske autoriteter, de var tilknyttet – det banede også vejen for, at folkeretten kunne udnyttes politisk i forbindelse med kolonisering af territorier eller konflikter med andre (såkaldt uciviliserede) folkeslag (Sylvest, 2008; Anghie, 2004).

Videnskabens fællesskab er erkendelsesmæssigt, men også socialt og praktisk. Hvor meget praktisk og social energi skal en forsker bruge på at retfærdiggøre sine aktiviteter og sin berettigelse – på at imødegå en kategorisering som „heksekunstner“? Det er forudsigeligt, at nogle forskere også i fremtiden vil se andres forskning som „heksekunst“. Af den grund bør en rød lampe blinke, når der opsættes almene kriterier for god videnskab. I en situation med flere tilgange og flere paradigmer – og hvor der studeres sociale og politiske processer – vil et synspunkt, der prætenderer at repræsentere universelle spilleregler, ofte ved nærmere gennemsyn vise sig blot at udtrykke en gruppes partielle synspunkt. Gensidig anerkendelse mellem forskellige tilgange kunne være en vej frem. At indlede med et skel mellem heksekunst og håndværk er næppe det bedste udgangspunkt for en dialog, hvis sigtet er at „etablere en fælles forståelse af, hvad god forskning er“ (Nørugaard, 2007: 233).

Den anden side af metaforikken vedrører håndværket. Ja, videnskab indebærer en hel del håndværk, og ja, håndværk kan også have konnotationer, der rækker videre end teknik; men andre metaforer kunne være valgt. Er samfundsvidenskab ikke også bare en lille smule kunst?³ Og kunne samfundsvidenskabsmanden ikke være arkitekt, detektiv, vismand, nar, kritiker, krønikeskriver, filosof eller blot og bar intellektuel? Håndværksmetaforen har sine gode sider; men den risikerer også at reducere forskningen alene til dens tekniske aspekt. Eftertanke, kritik, dialog og refleksivitet er ikke det første, den metafor frembringer. Den lægger heller ikke vægt på begrebsdannelse, vision, intuition eller fantasi, som fx Wright Mills (2002) har beskrevet.

En indvending: Er det nu ikke overdrevent og hysterisk at gribe fat i modstillingen „heksekunst versus håndværk“? Er der ikke blot tale om et tilfældigt, henkastet ordspil?

Vi har to grunde til at holde fast i, at også den sproglige iscenesættelse af metodediskussionen er værd at analysere. De traditioner, orienteringer og paradigmer, som vi som forfattere betragter som særligt interessante, lægger ofte vægt på de politiske implikationer af ideer, begreber, sprog og forestillinger. Disse orienteringer påberåber sig ikke nogen særlig styrke i forhold til (den dominerende forståelse af) kausale analyser, men de kan noget andet. De kan fx gøre opmærksom på den politiske sprængkraft i en sproglig iscenesættelse af en problemstilling – hvilket er på sin plads her.

Den anden pointe er pædagogisk. Samfundsvidenskabelige studerende tilhører med en vis sandsynlighed samfundets kommende elite med dertil hørende identitet, selvforståelse og sprogbrug. Da DJØF'ere ikke automatisk er afholdte i samfundet, er det altid en eftertanke værd, hvilken omtale der sker af „den anden“ – en gængs betegnelse for den anderledes og den, man ikke forstår, den der repræsenterer det unormale og det uregulerede (men som derfor er identitetsskabende for det normale, regulære og accepterede). Indledes eksempelvis en analyse af forholdet mellem Danmark, Færøerne og Grønland med at diskutere forholdet til de nordatlantiske besiddelser, så er problemstillingen allerede sprogligt og politisk sat i scene. Der er derfor god grund til, at netop samfundsvidenskabelige studerende ansføres til at reflektere over forholdet mellem sprogbrug og dens politiske konsekvenser.⁴

3. Hvad er gyldighedsområdet for den gode kausalanalyse som kvalitetskriterium?

Hos Nørgaard (2007: 246) fremgår det, at „formålet med statskundskaben er at formulere og undersøge kausalteorier“. „Opstillingen af robuste kausalforklaringer og -teorier er målet.“ (Nørgaard, 2007: 241). Men selv om Nør-

gaards overskrift nævner statskundskab, så udstrækker han kriteriernes rækkevidde til „samfundsvidenskaben mere bredt“ (Nørgaard, 2007: 234). „Samfundsforskere bør være optaget af at afdække og afsøge kausalrelationer“, skriver Nørgaard (2007: 234), så det er mange forskere, der impliceres.

Givet den udprægede specialisering, der i dag karakteriserer samfundsvidenskabens discipliner og forskningsområder, kræver det stor tapperhed at udtale sig generelt om kvalitetskriterier i hele samfundsforskningen. Selvom debat altid skal være velkommen, kan det medvirke til et mere konstruktivt forhold mellem statskundskaben og samfundsvidenskabens øvrige discipliner, hvis statskundskaben giver plads til, at specialister i de andre discipliner spiller hovedrollen i definitionen af kvalitetskriterier på deres egne områder.

Også inden for statskundskaben må der være begrænsninger for de kausale spilleregleres jurisdiktion. De væsentlige områder af statskundskaben, der beskæftiger sig med for eksempel normativ teori og ideernes historie, stiller typisk ikke sig selv kausale spørgsmål. Derfor er det også forventeligt og nødvendigt, at der kommer indvendinger mod Nørgaards tekst fra forskere i for eksempel politisk teori (Loftager, 2009; Rostbøll, 2011). I det hele taget udgøres et væsentligt domæne i samfundsvidenskaben af refleksion over forskningens egne mulighedsbetingelser, historisk, socialt, politisk og epistemologisk. Det er ikke så få (sub)discipliner i statskundskaben selv, der ryger ud af definitionen af det gode, hvis de tekster, der drøfter videnskaben, dens ideer, teorier, roller og metoder, ikke er med. Både Nørgaard (2007) og Hariri (2012) er eksempler på tekster, der diskuterer videnskabens udvikling og spilleregler. De er ikke selv eksempler på en kausalanalyse, der lever op til spillereglerne.

At opstille spilleregler, som store dele af den videnskabelige aktivitet i praksis alligevel ikke lever op til, rejser kun det ubehagelige spørgsmål, hvem der under hvilke omstændigheder kan bevilge undtagelser fra reglerne, mens andre skal leve op til dem. Her er det i vores øjne mere hensigtsmæssigt åbent at erkende, at mange af de samfundsvidenskabelige bidrag selvfølgelig ikke skal leve op til reglerne, simpelthen fordi de løser andre opgaver end at besvare kausalspørgsmål.

Hos Hariri gælder spillereglerne for kausalanalyse „en empirisk relevant statskundskab“ (Hariri, 2012: 187). Det er en mere adækvat afgrænsning, men alligevel ikke tilstrækkelig præcis og snæver.

Kausal inferens beskrives fx som „en forudsætning for at kunne designe eller evaluere policy-interventioner i praksis“ (Hariri, 2012: 184); men ikke al evaluering forudsætter et kausalt spørgsmål. Evalueringsopgaver kan omhandle for eksempel brugernes eller øvrige interessen-

ters oplevelser og reaktioner i forhold til den førte politik, hvorvidt politikken er implementeret som forventet, eller spørgsmål om, hvordan de førte politikker matcher underliggende problemforståelser og værdier. Det er derfor også på dette felt for vidtgående at gøre kausalanalysen til en forudsætning for den gode forskningsmæssige aktivitet; det udvider en enkelt analyseforms gyldighedsområde ud over det rimelige.

Eksemplet tjener til at understrege, at samfundsvidenskab har mange formål og opgaver. Det er ikke indlysende, hvordan man laver en liste over disse. Ragin (1994, p. 31 ff.) har forsøgt sig med syv formål: "identifying broad patterns, testing/refining theory, making predictions, interpreting significance, exploring diversity, giving voice, advancing new theories". Det er ikke fra Ragins side meningen, at nogle af disse formål eller opgaver skal kollapses eller underlægges andre; så havde han formodentlig gjort det.

Tager man Ragins typologi alvorligt, så forekommer gode kausalanalyser i bedste fald at kunne bidrage til de første tre formål. Er opgaven derimod at bestemme et fænomens betydning, at udforske diversitet, at give stemme til interessenter, der sjældent høres, og at fremme ny teordannelse, så har andre strategier og tilgange deres relative styrke. Denne sammenhæng har en ubehagelig side: Hvis de kausale designs gøres til konge over samfundsvidenskaben, må det også betyde, at de videnskabelige opgaver, som disse designs er uegnede til, ved samme lejlighed ekskluderes, glemmes eller nedprioriteres. Et eksempel på nedprioritering kan være, at eksplorative analyser (fx med sigtet „interpreting significance“ eller „exploring diversity“) enten ignoreres eller blot ses som forstadie eller underleverandører til en kausalanalyse, som så er „den ægte vare“. Hvis man ikke anerkender, at en forskers hensigt med et studie af en begivenhed, proces eller handling kan have andre formål end at bidrage til kausalt orienteret videnskab – eller hvis man alene anerkender forskningen på grund af dens uintenderede bidrag til kausalt orienteret videnskab – er det vanskeligt at argumentere for egentlig pluralisme.⁵

Opsummerende: Gyldighedsområdet for kausalanalysens spilleregler kan hverken være samfundsvidenskaben som sådan eller statskundskaben som sådan. Som minimum må der levnes plads til en del forskning med teoriudviklende, eksplorativ, idehistorisk og/eller normativ interesse; en del forskning, der er problemorienteret snarere end teoritestende; og en del forskning, der stiller sig selv opgaver, der rent ud sagt bare ikke passer til den kausale analyse. Tilbage bliver mere præcist, at kausalanalysens spilleregler alene gælder den delmængde af forskningen, der stiller sig selv kausalt orienterede spørgsmål. Dette simple udgangspunkt, som selvfølgelig

lyder indlysende, har imidlertid den konsekvens, at det bliver tydeligt, hvorfor man bør være påpasselig med at udstrække kvalitetskriterier, der tilhører bestemte tilgange og spørgsmålstyper, som universelle kvalitetskriterier i samfundsforskningen. Den praktiske implikation af denne kritik er, at der efterlades masser af plads til god samfundsvidenskabelig forskning, som ikke er underordnet spillereglerne for kausalanalyse.

4. Teoretiske og paradigmatisk prioriteringer foretages i metodelærens navn

Både Nørgaard og Hariri er eksplicitte om nogle af de centrale metodiske spilleregler, som efter vores opfattelse samtidig er forskrifter for paradigmatisk valg. Nørgaard (2007: 235) nævner fx, at „den genuint kreative handling kan samfundsvidenskaben ikke begribe“. Det hænger sammen med, at først med en vis regularitet og stabilitet i den adfærd, der studeres, kan der blive tale om en kausalanalyse. Man kan ikke studere det unikke, idet begrebslig klassifikation af både årsager og virkning er vigtige, lyder argumentet. Det giver god mening ikke mindst for at få fastlagt og afgrænset de variationer og det udfaldsrum, der er logisk afgørende i kausalanalyse forstået som sandsynlighedsbestemmelse. I samme ånd påpeger Hariri (2012), at årsager skal bestemmes ekso- gent i forhold til det system, som virkningen er en del af. Det giver ligeledes god mening i forhold til at sikre den stærkest mulige isolering af effekten – hvilket er pointen med en præcis kausalanalyse.

Men disse metoderegler er klart paradigmatisk valg. De er ensbetydende med et tilvalg af et videnskabsteoretisk paradigme (der har fokus på adfærd og på regulariteter) og fravalg af andre, fx dem, der understreger mening, sprog eller andre af sociale systemers endogene kapaciteter. Det er efter vores opfattelse ensbetydende med at skære relevante og væsentlige samfundsmæssige betragtningsmåder væk, før man går i gang med analysen.

Ligeledes ville det være en helt urimelig konsekvens, hvis samfundsforskere ikke måtte beskæftige sig med alt det, der ikke er blevet regulært (fx et frembrud af en ny ide eller en ny epoke), også selvom man kun kan udtale sig derom med en vis teoretisk og empirisk usikkerhed. Den praktiske konsekvens for et forskermiljø af at leve op til den regel er, at man må vente, til fænomener bliver regulære, før man kan studere dem; men så løber man risikoen, ikke blot for forsinkelse og manglende relevans, men også for at andre opnår indsigter, før man selv gør det.

Fænomener som det samfundsmæssige og det politiske indgår i et konstant spil mellem kontinuitet og forandring, mellem det institutionaliserede og det, der måske er på vej til at blive det. Samfundsforskere er de facto også

interesserede i det nye – det, der er så nyt, at ingen eksakte ord beskriver det. Det har de været, siden de klassiske sociologer begyndte at sætte ord på det moderne. Alle-rede Tocqueville erkendte, at han ikke kunne genkende moderniteten, fordi den var genuint ny for ham, så han måtte omskrive den og tolke den for læseren.

Det er ikke alting i samfundsvidenskabens genstands-felter, der sker, fordi der ligger en kausal relation bag (hvad enten vi taler om en deterministisk eller en probabilistisk sammenhæng). For nogle politologer, fx Hannah Arendt, er en væsentlig del af det politiske som *sui generis*-kategori netop det nye, det uforudsigelige, det frembringende element i politik (Arendt, 1958: 9).⁶ Tilsvarende er der teoretikere, der beskriver samfundet som *skabende* (Castoriadis, 1997). Det er Castoriadis, som drillende spørger: Hvis alt er bestemt ud fra sine kausale forudsætninger, og man kan udlede alle virkninger af årsager, hvor var så det veltempererede klaver henne i ældre stenalder, eller kunne vi spørge politologisk: Hvor var flertalsvalg i enkeltmandskredse? Hvis vi – helt rimeligt – anerkender, at visse fænomener hører visse epoker til, kan man så ikke også anerkende, at der er et genuint element af skabelse eller nyskabelse i institueringen af en ny fase?

Det genuint kreative kan ikke bare elimineres fra politologien eller samfundsvidenskabens, fordi det ikke lader sig indfange af en bestemt videnskabsteoretisk position og en dertil hørende metodologi. Samfundsvidenskabens har en forpligtelse til at undersøge samfundene, som de faktisk udfolder sig. At eliminere det kreative er at hive livet ud af samfundet og det politiske. Det er ikke blot en hæmsko for indsigt. Det kan også viderebringe et forvrænget billede til næste generation. At det nye kan opstå og faktisk opstår, er etisk vigtigt. Det er også afgørende for demokratiske læreprocesser (Rosanvallon, 2009), i og med at demokratiet – i hvert fald i nogle teoretiske bestemmelser – udgør samfundets forsøg på at gribe og danne sin skæbne – også ind i en ny og endnu-ikke skabt fremtid. I den forstand er samfundsvidenskabens født til at have en imaginær komponent (dvs. en ikke-allerede klassificeret komponent), fordi demokratiet har en imaginær komponent.

Hvis man i stedet for at definere samfundsvidenskabens ved sin metode (Nørgaard 2007: 234) søgte at definere den ved sit objekt, åbnes der for to grundlæggende erkendelser: Det samfundsmæssiges *sui generis*-karakter (fx Durkheim, 1972) og samfundsforskerens indlejring i sit studieobjekt.

Hvis man opdeler alle systemer i verden efter deres kompleksitet (Pondy & Mitroff, 1979), så er samfundet i en klasse for sig. Det indebærer en række spændinger og modsætninger, der må med i en forståelse af, hvad der får samfundet til at hænge sammen (Morin, 1988). Sam-

fundet skal på den ene side behandles som en ting (altså studeres som andre undersøgelsesobjekter), men på den anden side har det en uhørt høj kompleksitet; det er simpelthen andet og mere end et sted, hvor vores studieobjekt findes. Således påpeger Loftager meget rimeligt, at der er grund til at genoverveje „den udelukkelse af samfundet som kategori, der har præget den moderne politologi,“ (Loftager, 2009: 243).

Heldigvis har samfundsvidenskabens de seneste årtier også satset på at udvikle begrebsapparater til håndtering af den samfundsmæssige kompleksitet. Vi tænker her på termer som kultur, mening, refleksivitet, synergi, kaos, kontingens, kompleksitet, system, læring, autonomi, autopoiesis, emergens, risiko, globalisering og selv-reference. Også begreber som det imaginære (Castoriadis, 1997), det hellige (Nisbet, 2005), myte, erindring, fællesskab og identitet kunne man tælle med.

I ingen af disse begrebsdannelser, og ej heller i de strømninger, der betegnes „the cultural turn“, „the linguistic turn“, „the interpretive turn“ eller „the practice turn“ (Adler & Pouliot, 2011), spiller kausalanalysen – i den version Nørgaard og Hariri fremstiller – nogen afgørende teoretisk rolle. En del af de senere årtiers begrebsdannelser er motiveret af et grundlæggende opgør ikke blot med kausal metode, men med et kausalt paradigme.

Der er væsentlige sider af de senere årtiers teoridannelse, og dermed kompleksitetsforståelse, som man ikke får opdyrket, hvis man insisterer på, at al god samfundsvidenskab er kausalanalyse. Oven i købet kan det være, at man netop ikke får fanget komplekse og systemiske sammenhænge, hvis aktualitet måske endda netop øges i vores dynamiske type af samfund.

Har man et bredt udsyn på samfundsvidenskabernes teoriudvikling, er der ikke særligt grundlag for at insistere på en særstilling for kausalanalysen, heller ikke selv om den dominerende formulering af kausalitet (betingede sandsynligheder) er rummelig i forhold til forskellige former for forklaringer (fx motivforklaringer, årsagsforklaringer og funktionelle forklaringer) (Nørgaard 2007: 238). Det er givet, at flere forskellige teoretiske tilgange kan „oversættes“ til kausal terminologi, men hvorfor insistere på en sådan oversættelse? Er viden om kausalitet forstået som mere eller mindre øgede sandsynligheder altid teoretisk indsigtsgivende? Hvilket tab udsætter man andre forskningsinteresser for, hvis man kræver, at de skal formulere sig i et kausalt sprog, som ikke er deres eget? Hvad der præsenterer sig som „metode“, svarer for os at se til i samme træk at gøre et bestemt ontologisk paradigme sakrosant. En forhåndsopfattelse af, at verden *må* bestå af kausale relationer, er rimelig som antagelse for en enkelt forsker eller en forskergruppe, men kan ikke pådømmes som generel regel for alle andre forskere.

En indvending fra tilhængere af kausal tænkning vil måske lyde: Men hvis du ikke har et kausalt ræsonnement, så kan du jo reelt ikke sige noget. Men: Det, man i givet fald ikke kan sige noget om, er netop kausale relationer. Man kan godt sige noget om andre relationer. Forholdet mellem en epoke og den efterfølgende, forholdet mellem en tidligere ide og en nuværende, forholdet mellem konflikterende værdier og forholdet mellem et meningsfænomen og dets kontekst behøver for eksempel ikke at være kausale forhold (defineret som betingede sandsynligheder for årsag givet virkning). Her vil andre begreber, som fx indlejring, mulighedsbetingelser eller tekst/kontekst spille en større rolle i studiet af relationer mellem fænomener.

Man kan ikke med rimelighed pålægge det ene paradigme at udtale sig i det andet paradigmes terminologi. En sådan privilegering vil i praksis gøre det vanskeligere for forskere at være optaget af nogle af de teoretiske „turns“, vi har skildret ovenfor. Kappelstrid mellem forskellige paradigmer er hverken ny eller overraskende i samfundsvidenskab. Paradigmediskussionen fortjener at blive ført som paradigmediskussion i stedet for at blive håndteret per stedfortræder som fastsættelse af metode-regler (se også Jackson, 2011: kap. 7).

En pluralisme, som giver mulighed for at forske i det, man vil, bare det bliver udtrykt i kausalanalysens vokabular, er ikke pluralisme.

5. Samfundsvidenskabens og kausalanalysens indlejring i samfundet

En bestemmelse af samfundsvidenskab ved sin genstand snarere end sin metode indebærer også en anden beslægtet fordel; nemlig en udpræget refleksivitet angående forskerens involvering i sit forskningsobjekt. Har man først erkendt umuligheden i at adskille samfundsforskeren fra samfundet,⁷ rejser spørgsmål om de historiske og samfundsmæssige forudsætninger for, at et bestemt emne tematiseres på en bestemt måde med bestemte begreber på et bestemt tidspunkt; om, hvordan det overhovedet er muligt at se det, som samfundet tager for givet; om, hvordan forskningen er betinget af historiske, institutionelle og politiske muligheder.

Gen(nem)tænkningen af samfundsvidenskabens eksistensbetingelser og grundvilkår har bl.a. banet vejen for et „reflexive turn“ (Bourdieu, 1990; Bovens, 't Hart & Kuipers, 2006: 332; Goodin, Rein & Moran, 2006: 10; Wagner, 2007: 37). Refleksiviteten kan lede samfundsforskeren til at spørge: Hvordan er vore forestillinger sociale og politiske situerede? Og hvilke konsekvenser har det? Kritik spiller i denne henseende en væsentlig rolle.⁸

Kernebudskabet i denne refleksive tendens er, at enhver analyse, også en kausalanalyse, finder sted inden for

en „ramme“ (som både er en praktisk-politisk problemforståelse og et større sæt af kulturelle, institutionelle og historiske betingelser), og fordi en forskers „syn“ på denne ramme selv er en del af problemet og en betingelse for en undersøgelse af det, så må forskeren altid selv have et reflekteret forhold til sin rammeforståelse. Fra dette perspektiv er refleksiviteten en forudsætning for god samfundsvidenskab og kausalanalysen blot et eventuelt epifænomen. Ikke omvendt.

Vi noterer os, at gode kausalt orienterede forskere erkender, at der altid anlægges en aspektbetragtning, at der i en given situation kan være mange fænomener, der kun kan beskrives probabilistisk (Nørgaard 2007: 237), at kreative viljesakter kan fylde meget i den enkelte situation (Nørgaard 2007: 235), at kausalanalysen ikke kan beskrive det genuint kreative (Nørgaard 2007: 235), at kun få og trivielle årsagsforklaringer er gyldige i særlig lang tid (Nørgaard 2007: 241), at enhver kausalanalyse er en approksimation og derfor behæftet med usikkerhed, og at det i samfundet er sådan, at „næsten alle faktorer påvirker hinanden, og det ofte er vanskeligt at hævde, at en relevant samfundsmæssig variabel i en relevant samfundsmæssig sammenhæng er eksogen eller tilfældigt fordelt“ (Hariri 2012: 197).

Det er gode og ærlige erkendelser, som efter vor opfattelse kunne give anledning til, at et „reflexive turn“ i højere grad indbefattede det kausale paradigme. Og det kunne give anledning til at overveje, om og i hvilke sammenhænge man kunne vælge et paradigme, der umiddelbart passede bedre på den oplevede samfundsmæssige virkelighed og derfor indbefattede færre forbehold af så omfattende karakter. I hvert fald er det rimeligt at spørge til sammenhængen (eller manglen på samme) mellem den ontologi, som en foreskrevet metodologi påfører, på den ene side og på den anden side den sociale og politiske virkelighed, som vi faktisk oplever som konfliktuel, meningsfuld, irregulær og kun i begrænset omfang forudsigelig.

Denne type overvejelser accentueres af, at der i statskundskabens internationale, og måske særligt amerikanske, forskningsmiljø i disse år er en bekymring om *metodologisme* – forstået som „an overdone focus on methodological techniques, especially techniques for measuring causal relationships“ (Evera, 2010: 4). Metodologisme kan blive en spændetrøje, der leder til skolastik, fragmentering og intellektuel stagnation (Mead, 2010). *Perestroika*-bevægelsen i amerikansk statskundskab, der fokuserede på metodisk ensretning inden for rammerne af The American Political Science Association og organisationens tidsskrifter (primært *The American Political Science Review*), skyldtes lignende betænkkeligheder (Monroe, 2005). I samme boldgade har Benjamin Cohen, pro-

fessor i international politisk økonomi, luftet sin frygt for, at uninspirerende, konform forskning privilegeres. Cohen beskriver, hvordan mange tidsskrifter inden for hans felt er “full of articles that are thoroughly peer-reviewed and edited with care. With rare exceptions, research meets the highest standards of scholarship. It’s just not very interesting“. Han foreslår derfor, at der levnes plads til andre former for *scholarship* (i betydningen forskning), der er mere eksplorative, angriber større spørgsmål eller afprøver teoretiske luftballoner eller tilgange, uden at der nødvendigvis foreligger empirisk belæg for alle aspekter heraf (Cohen, 2010).

Perspektivismen har også lært os, at enhver sandhed er en sandhed inden for en begrebslig ramme og givet visse forudsætninger, forforståelser og udsagnsregler (Gadamer, 1992). Vi bør derfor spørge til sammenhængen mellem designvalg og valg af forklaringsmodeller. Hariri (2012: 198) anbefaler decideret eksogene variable som forklaringsvariable og giver nedbør som eksempel på en proxy for indkomst i landbrugslande i Afrika. Det er klart, at en stræben efter eksogene variable, ud over at styrke en kausal analyse, kan tilvejebringe ny, væsentlig viden. Men vi bør overveje, hvad der sker med det politiske og det sociale (og med politologien og samfundsvidenskaben), hvis dette råd følges konsekvent, ligesom vi naturligvis bør kunne diskutere de normative implikationer af at sætse på så eksogene variable som muligt.

Der må reflekteres over kausalanalysens kulturelle, historiske og politiske forudsætninger og implikationer i et bredere perspektiv (Rostbøll, 2011). Forestillinger om kausalitet varierer i tid og rum. Som også Hariri (2012: 185) er inde på, så har kausaliteten en kultur- og idehistorie (Kern, 2004; se også Steinmetz, 2005: 32-34). Det er derfor ikke usandsynligt, at de standarder, der ligger til grund for den i øjeblikket dominerende forståelse af kausalitet i samfundsvidenskaben, vil undergå forandringer. Det samme vil formentlig de typer af forklaringsvariable, der er de teoretiske og metodiske favoritter nogle år ad gangen.

6. Hvad har gjort de store?

Hvis det var på sin plads at tildele det kausale design en nøglerolle i god samfundsvidenskab, burde en hel del god samfundsvidenskab være god, *fordi* den havde benyttet et sådant. Vi mener, der er mange eksempler på det modsatte.

Lad os for den gode diskussions skyld bygge videre på Hariris (2012: 195) illustrative eksempel med Ignaz Semmelweiss' sammenhæng mellem lægers håndvask og reduceret dødelighed i barselssengen. Resultatet blev afskrevet af samtiden – ifølge Hariri fordi Pasteur endnu ikke havde opdaget bakterier, og der dermed endnu ikke var

etableret et teoretisk fundament for opdagelsen. Hariri bruger eksemplet til at vise, at teoretisk forklaring ikke er en nødvendig betingelse for at identificere en kausal sammenhæng, selvom han – retfærdigvis – straks fortsætter med at vise, hvordan samspejlet mellem teori og empiri i eftertiden drev forskningen fremad. Men eksemplet rummer efter vor opfattelse andre pointer – både om teoriens betydning og om relevans og værdikonflikter.

Hvorfor bad Semmelweiss sine læger om at vaske hænder? Fordi han havde en teori! En af hans venner døde af en infektion efter at have udført en obduktion. Det gav Semmelweiss den ide, at et ligstof kunne smitte. Derfor satte han et eksperiment i værk, hvor lægerne skulle vaske hænder; og det gav straks en reduceret forekomst af barselsfeber.

Det var ikke Semmelweiss' design, der gjorde ham berømt. Hans teori var heller ikke særlig præcis, men god nok til at angive en virksom praktisk handling, nemlig håndvask. Tiltaget var indlysende fornuftigt, også selvom hans kausalanalyse var imperfekt. Semmelweiss' teori mødte imidlertid stor modstand i lægekredse. Håndvask blev ikke alene opfattet som tidskrævende og upraktisk; det mest ubærlige var tanken om, at lægerne selv skulle være smittebærere. Semmelweiss' største bedrift var næppe hans design, men snarere hans intuitive indsigt og hans insistensen på at omsætte sin teori til praktisk handling – også i et miljø, der ikke var hans tanker venligt stemt.

Tilsvarende vil vi hævde, at det ikke er metodisk design, men teoretisk vision og en evne til raffineret begrebsliggørelse, der karakteriserer mange af samfundsvidenskabens store klassikere – de tænkere, vi har lært om, og som vi fascineres af at læse. Ikke alle har de samme forbilleder. Vores liste ville nok starte med klassikere som Tocqueville, J.S. Mill, Marx, Durkheim og Weber og indeholde mere moderne tænkere som Bauman, Beck, Becker, Berger & Luckmann, Bourdieu, Butler, Geertz, Giddens, Foucault, Koselleck, Kuhn, Luhmann, Lyotard, March, Popper, Schutz, Simon, Skinner, Walzer og Wright Mills. Så har vi (i foreningsmængde) i tilgift en vis fornøjelse af at læse Bateson, Boltanski/Chiapello, Castoriadis, Freeden, Gadamer, Morin, Nisbet, Rosanvallon, Sahlins, Sennett, Schmitt, Taylor og Vattimo, uden at vi insisterer på, at alle skal placere de samme koryfæer øverst på deres egen mentale boghylde. Alligevel må man kunne enes om, at visse af de ovennævnte navne er „store“; men hvor mange af de store navne er kendt for at have påvist den kausale sammenhæng mellem X og Y ved hjælp af et skarpt design, hvor man fik grundigt og overbevisende kontrolleret for Z? Og hvor mange af de virkelig store har gjort deres design til deres varemærke?

Tocquevilles „design“ bestod eksempelvis i, at han rejste rundt i USA, talte med forskellige mennesker og gjorde sig nogle observationer. Derefter tog han hjem, satte sig på et hotelværelse og nedskrev sine overvejelser om forholdet mellem lighed og frihed. Nogle af hans mest interessante og behørigt lovpriste betragtninger havde vel nærmest karakter af spekulationer om, hvilke negative konsekvenser det amerikanske demokrati kunne føre med sig (hvad han kaldte et nyt slaveri).¹⁰ Tilsvarende er mange af de andre ovennævnte figurer (fx (den unge) Marx, Mill og Weber) kendt for deres analyser af, hvordan reel frihed risikerer at blive udgrænset til fordel for formel autonomi, effektivitet eller bedre materielle vilkår. I betragtning af hvor svagt deres *kausale* design var, er det påfaldende, at denne type overvejelser fortsat regnes for indsigtfulde. De store i samfundsvidenskab har ikke – i manglen af klare kausale designs – udelukkende beskæftiget sig med tågede helheder, der ikke lader sig afgrænse eller klassificere (Nørgaard 2007: 237).

Mange af de store er efter vores opfattelse – og her nærmer vi os en nærmest umulig generalisering – kendt for deres begrebsdannelser, deres analyse af store kræfter i samfundsmæssige forandringer, deres røntgenblik på det moderne samfund, deres analyser af grænserne for rationalitet og fremskridt og endelig for deres tematiseringer af værdikonflikter. Med mere, naturligvis. Men flere af de store ville være reduceret til nulliteter, hvis man bedømte dem på styrken i deres kausale design.

Det modsatte burde være tilfældet, hvis de opstillede spilleregler for kausalanalyse med rimelighed kunne bruges som almene kvalitetskriterier i samfundsvidenskab.

7. Kvalitet, dømmekraft og rummelighed

Hvordan når man frem til en kvalitetsbestemmelse? Der findes to hovedretninger. Den ene er kriteriologisk. Her har man en kortere eller længere liste af kvalitetskriterier, som man applicerer proceduralt til et objekt, hvorefter kvalitetsbedømmelsen følger. Den anden hovedretning insisterer på praktisk, situationsbettinget dømmekraft. Her indgår kvalitetskriterier, men de er talrige, listen over dem er ikke endelig, og det er først i den enkelte praktiske situation, det afgøres, hvilken vægt der lægges på de enkelte kriterier. Det betyder også, at den praktiske udøvelse af dømmekraft kan ske forskelligt af to kompetente bedømmere.

Et eventuelt billede af, at kausalanalysen har en fast plads på en givet liste af kvalitetskriterier, er efter vor opfattelse ikke konsistent med, hvad der faktisk foregår i samfundsforskning. Ganske rigtigt kan et kausalt spørgsmål besvares med større eller mindre kompetence, men også denne vurdering er relativ til andre kriterier

til bedømmelse af forskning, fx originalitet, fantasi og relevans.

En model for kvalitetsvurdering, der betoner dømmekraft, vil derfor beskrive kausalanalysens kvalitet som *potentielt* vigtig. Hvis der af gode grunde ikke stilles et kausalt spørgsmål, så rykker andre kriterier relativt højere op på listen. Idet tilhængere af kausalanalyse også redeligt erkender, at enhver kausalanalyse er usikker, vil det være urimeligt, hvis en moderat sikker analyse kritiseres voldsomt for sin usikkerhed, mens en marginalt bedre analyse næste dag roses for sit vigtige bidrag til forskningen. Der udøves under alle omstændigheder dømmekraft i bedømmelsen.

I stedet for at illudere en fast kriteriologi kan en mere formålstjenlig fremgangsmåde være at følge hermeneutikken (Vattimo, 2005) og fremsætte en række svagere kriterier med moderat rækkevidde – altså erkende åbent, at der ikke er noget overordnet og ahistorisk punkt, hvorfra kriterier, der gælder for alle, kan transmitteres.

Kriterier for god videnskab er på en gang et forslag til alle og et indspil i en dialog, der er højest historisk, institutionelt og situationelt betinget. Fordelingen af energi på interparadigmatiske tvister må dog stå i et fornuftigt forhold til energien brugt på at få det intraparadigmatiske arbejde udført. En særlig opmærksomhed må vies til at undgå, at paradigmespecifikke kriterier glorificeres som universelle kriterier for god forskning som sådan. Becker (1996: 68) har påpeget, hvordan designregler kan komme til at optræde ikke som erkendelsesmæssige værktøjer, men som led i en social orden, hvor alle opgaver kræves udtrykt som varianter af den samme opgave, og alle grupper skal udtrykke sig i én gruppes sprog. Derfor må man organisere forskningen socialt og praktisk på en sådan måde, at et enkelt paradigme ikke påfører andre paradigmer uoverkommelige, obligatoriske forklaringsproblemer, der reelt kun er forklaringsproblemer i dette ene paradigmes perspektiv.

Absolute, universelle og generelle regler er formodentlig ikke vejen frem. Der må udøves dømmekraft. Vores vurdering er lige nu, at der er mere brug for at lade forskellige tilgange trives side om side, end der er brug for at insistere på fælles kriterier for god samfundsvidenskab baseret eksklusivt på det kausale paradigmes grundlag.

8. Afrunding

Vi har ikke affyret nogen bredside mod kausalanalyse som sådan. Vores synspunkt er ikke ekstremt. Vi holder blot fast i en god gammel tommelfingerregel, som mange kan tilslutte sig – nemlig at metoden ikke vælges, før man har set problemet, der skal studeres.

Kausalanalyse har været og er fortsat en vigtig ingrediens i samfundsforskning. Vores synspunkt i denne

artikel har alene været en advarsel mod at udstrække gyldighedsområdet for kausalanalysens spilleregler ud over det rimelige. Kausalanalysen er ikke en forudsætning for enhver vurdering af offentlige indsatser. Kausalanalysens forskrifter er ikke forskrifter for hele statskundskaben, endsiige hele samfundsvidenskaben.

Her sticker et gammelt spøgelse hovedet frem: Er det så umuligt at kvalitetsvurdere forskning? Er det *anything goes*? Svaret er nej. Kvalitetsvurderingerne, belønningerne og frasorteringerne – fejlbare som de kan være – finder sted, mens vi skriver. En lang række mekanismer, peer review, debat, vurderinger af ansøgninger til stillinger og forskningsprojekter medvirker hertil allerede.

Betyder det at paradigmer og forskningstraditioner ikke kan og bør udsættes for ekstern kritik? Nej, men hvis forskere kan sikre finansiering og publicering af deres forskning, og hvis de kan leve op til deres paradigmes spilleregler, så bør deres forskning ikke vurderes ud fra et andet paradigmes metodiske spilleregler, *som om disse var universelle*.

En drøftelse af god samfundsforskning må derfor begynde de rigtige steder, fx ved at spørge: Hvad er forskningens (mange) formål? Hvilke aspekter af forskningen værdsættes i forskellige forskningstraditioner og med

hvilke begrundelser? Er diversitet ønskværdig i videns- og uddannelsesmiljøer?

Kausalanalysens spilleregler gælder kun den delmængde af de samfundsvidenskabelige opgaver, hvor man opererer med kausale spørgsmål. Andre opgaver er sidestillede hermed, men fordrer andre bedømmelseskriterier. Hvis forskningen har autonomi, har den også autonomi til af og til at stille sig selv opgaver, der ikke er formuleret kausalt, eller til at udtale sig om relationer på måder, der ikke egner sig til modellering, formalisering og generalisering. Hvis der er pluralisme, har samfundsforskningen ikke kun ét mål og ét kvalitetskriterium.

Med det udgangspunkt vil samfundsvidenskaben være bedre rustet til at løfte de mange udfordringer, som den er stillet over for, både hvad angår nye teoretiske landvindinger og applikationen af samfundsvidenskab til en lang række sociale, praktiske og politiske problemer og kontroverser – såvel som til refleksionen over samfundsvidenskabens egen udvikling, position og rolle i forhold til disse opgaver.

Med det udgangspunkt vil samfundsvidenskaben også være bedre rustet til at tiltrække og fastholde mange unge forskertalenter, der tænker og arbejder på forskellige måder. Hekse findes ikke.

Referencer

- Adler, Emmanuel og Vincent Pouliot (red.) (2011): *International Practices*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Anghe, Anthony (2004): *Imperialism, Sovereignty and the Making of International Law*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Aradau, Claudia og Rens van Munster (2011): *Politics of Catastrophe: Genealogies of the Unknown*. London: Routledge.
- Arendt, Hannah (1998 [1958]): *The Human Condition*. Chicago: University of Chicago Press.
- Beck, Ulrich (1992): *Risk Society – Towards a New Modernity*. London: Sage Publications.
- Becker, Howard (1996): 'The Epistemology of Qualitative Research' i Richard Jessor, Anne Colby, og Richard Schweder *Essays on Ethnography and Human Development*. Chicago: University of Chicago Press.
- Boltanski, Luc og Eve Chiapello (2007): *The New Spirit of Capitalism*. London: Verso.
- Bourdieu, Pierre (1990): *In other Words. Essays Towards a Reflexive Sociology*. Oxford: Polity Press.
- Bovens, Mark, Paul 'T Hart og Sanneke Kuipers (2006): 'The Politics of Policy Evaluation' i *The Oxford Handbook of Public Policy*. Oxford: Oxford University Press.
- Castoriadis, Cornelius (1997): *World in Fragments. Writings on Politics, Society, Psychoanalysis, and the Imagination*. Stanford: Stanford University Press.
- Clifford, James & George E. Marcus (1986): *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography*. Berkeley: University of California Press.
- Cohen, Benjamin (2010): 'Are IPE Journals Becoming Boring', *International Studies Quarterly*, 54: 887-91.
- Craiutu, Aurelian (2011): 'Review of Jon Elster, *Alexis de Tocqueville, the First Social Scientist*', *Perspectives on Politics*, 9(2): 363-68.
- Durkheim, Emile (1972): *Selected Writings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Elster, Jon (2009): *Alexis de Tocqueville, the First Social Scientist*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Evera, Steven van (2010): 'Director's Statement: Trends in Political Science and the Future of Security Studies', *MIT Security Studies Program: Annual Report 2009-2010*: 4-9.
- Foucault, Michel (1988): 'Practicing Criticism', in *Politics, Philosophy, Culture: Interviews and Other Writings 1977-1984*, ed. L.D. Kritzman, trans. A. Sheridan and others. London: Routledge, 152-56.
- Gadamer, Hans-Georg (1992): 'The Limitations of the Expert' i *Hans-Georg Gadamer on Education, Poetry and History Applied Hermeneutics*. State University of New York Press.
- Gadamer, Hans-Georg (2007): *Sandhed og metode: grundtræk af en filosofisk hermeneutik/oversættelse, indledning og noter ved Arne Jørgensen*. København: Academic.
- Geertz, Clifford (1973): *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books, Inc.
- Goodin, Robert, Martin Rein og Michael Moran (2006): 'The Public and its Policies' i *The Oxford Handbook of Public Policy*. Oxford: Oxford University Press.
- Hariri, Jacob Gerner (2012): Kausal inferens i statskundskaben, *Political*, 44 (2): 184-201.
- Hollis, Martin (2003 [1994]): *The Philosophy of Social Science: an Introduction*, revised and updated edition. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jackson, P.T. (2011): *The Conduct of Inquiry in International Relations: Philosophy of Science and its Implications for the study of World Politics*. London: Routledge.

- Katznelson, Ira (2003): *Desolation and Enlightenment. Political Knowledge after Total War, Totalitarianism, and the Holocaust*, New York: Columbia University Press.
- Kern, Stephen (2004): *A Cultural History of Causality*. Princeton University Press.
- Koselleck, Reinhart (2007): *Begreber, tid og erfaring*. Hans Reitzels Forlag.
- Kurki, Milja (2006): 'Causes of A Divided Discipline: Rethinking the Concept of Cause in International Relations Theory', *Review of International Studies*, 32: 189-216.
- Loftager, Jørn (2009): 'God statskundskab?' *Politica*, 41: 231-48.
- Mantzavinos, C. (red.) (2009): *Philosophy of the Social Sciences: Philosophical Theory and Scientific Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mead, Lawrence M. (2010): 'Scholasticism in Political Science', *Perspectives on Politics*, 8: 453-64.
- Monroe, K.R. (red.) (2005): *Perestroika: The Raucous Rebellion in Political Science*. New Haven: Yale University Press.
- Morgenthau, Hans J. (1962 [1946]): *Videnskabsmanden contra magtpolitik*. København: Stig Vendelkærs Forlag.
- Morin, Edgar (1988): *Order Samfund*. IN: ISMEBRYDEREN, 1: 7-11.
- Nisbet, R. (1976): *Sociology as an art form*. London: Heinemann.
- Nisbet, Robert (2005): *The Sociological Tradition*. London: Transaction Publishers.
- Nørgaard, Asbjørn Sonne (2007): 'Statskundskab: heksekunst eller håndværk? – standarder for god forskning', *Politica*, 39: 233-55.
- Nørgaard, Asbjørn S. (2008): 'Political Science: Witchcraft or Craftsmanship? Standards for Good Research'. *World Political Science Review*, 4 (1), article 5.
- Pondy, Louis og Ian Mitroff (1979): *Beyond Open System Models of Organisation. Organization Behaviour (1)*. Greenwich: JAI Press.
- Ragin, Charles (1994): *Constructing Social Research*. Sage Publications.
- Rosanvallon, Pierre (2009): *Demokrati som et problem*. Tankekraftforlag.
- Rostbøll, Christian (2011): 'Politisk teori og god statskundskab'. *Politica*, 43: 110-28.
- Sahlins, Marshall (1976): *Culture and Practical Reason*. Chicago: University of Chicago Press.
- Schmitt, Carl (1996 [1927/32]): *The Concept of the Political*. Trans. George Schwab. Chicago: Chicago University Press.
- Steinmetz, George (ed.): *The Politics of Method in the Social Sciences* (Durham: Duke UP, 2005).
- Sylvest, Casper (2008): 'Our passion for legality': international law and imperialism in late nineteenth-century Britain', *Review of International Studies* (34): 403-423.
- Vattimo, Gianni (2005): *Nilisme og Emancipation*. Aarhus Universitetsforlag.
- Wagner, Peter (2007): 'Public Policy, Social Science, and the State: An Historical Perspective' i *Handbook of Public Policy Analysis. Theory, Politics, and Methods*. New York: CRC Press, Taylor & Francis Group: 29-40.
- Weber, Max (1949): *The Methodology of the Social Sciences*. Illionis: The Free Press of Glencoe.
- Wendt, Alexander (1998): 'On Constitution and Causation in International Relations', *Review of International Studies*, 24: 101-18.
- Wright, Mills (2002): *Den sociologiske fantasi*. Hans Reitzels Forlag.
2. En lang række forskere og tilgange udtaler sig om forløb, processer, effekter og mulighedsbetingelser på måder, der ikke kan indfanges under den her anvendte definition. „Kausalitet“ og „forklaring“ er således ikke uforeneligt med at sætte det partikulære, interaktion og konstitution i centrum (se fx Wendt, 1998; Kurki, 2006).
 3. I 1946 kritiserede Hans Morgenthau forsøget på at gøre statskundskab til en videnskab modelleret efter naturvidenskaben på denne vis: „Politik må forstås med fornuften, og dog er det ikke i fornuften, at den har sit mønster. Den videnskabelige fornufts principper er altid simple, sammenhængende og abstrakte; samfundets verden er altid kompliceret, usammenhængende og konkret. At anvende det ene på det andet er enten orkesløst, for så vidt som samfundets realitet forbliver upåvirket af angreb fra 'den enøjede fornuft, mangelfuld i sit syns dybde', eller det er skæbnesvangert, for så vidt som det hidfører resultater, som er ødelæggende for det tilsigtede formål.“ (Morgenthau, 1962 [1946]: 20-21, og også Nisbet, 1976).
 4. Det betyder ikke, at vi som forfattere altid har en indiskutabel og korrekt sprogbrug. Vores egen sprogbrug er – som al sprogbrug – kulturelt og institutionelt situeret og ofte ureflekteret. En sådan erkendelse understreger netop behovet for refleksion.
 5. Clifford Geertz, der omtales i Nørgaards artikel, fremhæver eksplicit, at hans projekt ikke er „an experimental science in search of law but an interpretive one in search of meaning“ (Geertz, 1973: 5). Jf. diskussionen i Nørgaard (2007: 244-46, 252-53).
 6. Der er desuden en politologisk litteratur, der beskæftiger sig med det ukendte, det utænkelige og det abnormale. Se fx Aradau og van Munster (2011).
 7. Denne pointe fremhæves også af Nørgaard (2007: 239), om end han drager andre konklusioner end vi.
 8. Jf. fx Foucault's (1988: 154-55) beskrivelse af kritikens rolle: "There is always a little thought even in the most stupid institutions; there is always thought even in silent habits. Criticism is a matter of flushing out that thought and trying to change it: to show that things are not as self-evident as one believed, to see what is accepted as self-evident will no longer be accepted as such. Practicing criticism is a matter of making facile gestures difficult."
 9. Nogen vil måske indvende: Ja, men de er samfundsvidenskabsfolk i almindelighed, de er ikke politologer. Men er det egentlig rigtigt? Tre replikker er på deres plads. 1. De fleste samfundsvidenskabelige discipliner er et produkt af anden halvdel af det 19. og det 20. århundrede, og deres genstandsfelter har varieret betydeligt i deres relativt korte levetid. Prøver man i dag at definere politologien snævrere, end der i virkeligheden er anledning til, hvis man tager dens tematikker og intellektuelle rødder alvorligt? 2. Kan det nægtes, at Tocqueville og Marx og Weber er af indlysende interesse også for studiet af det politiske? 3. Som Katznelson (2003) har fremhævet, styrede en del af statskundskabens mere klassiske koryfæer (fx Arendt, Dahl, Lasswell, Polanyi) uden om en overdreven „videnskabeliggørelse“ af studiet af politik, der kunne lede til en separering af dets genstandsfelt og metode eller af dets formål og teknikker.
 10. Tocqueville er nyligt blevet læst som en forløber eller ligefrem eksponent for kausalanalyse, der på sin egen idiosynkratiske facon pegede på en lang række centrale kausale mekanismer i samfundslivet (Elster, 2009). Det er dog værd at understrege (som også Elster gør det), at Tocqueville ikke efter nutidige standarder var stringent i sin fremstilling. Det kan man begræde og forsøge at udbedre, eller man kan anlægge det synspunkt, at Tocquevilles skrivestil var en bevidst strategi. Snarere end at fremhæve den latente kausalanalyse i Tocquevilles arbejder, understreger en sådan læsning Tocquevilles evner til at identificere, beskrive og begrebsliggøre nogle fundamentale udfordringer i moderne samfund (se fx Craiutu, 2011).

Noter

1. Vi vil gerne takke Poul Erik Mouritzen, Rens van Munster, Asbjørn Sonne Nørgaard, Vibeke Tjalve og Politikens redaktion og anonyme bedømmere for nyttige kommentarer på tidligere versioner af denne artikel. Ansvar for teksten er dog alene vores.